

کاریگەرییەکانی ئاشتەوايى ئىران و سعودىيە لەسەر عىراق

22-03-2023

نۇوسىرەکان

د. ياسىن تەھا

کورتە : بەگۈيىرە ئەو زانىارىيانە بەردەستن، رىكەوتىنەكە زىاتر گۆپىنى رىساکانى مىلملانىيە، لەگەل ئەوهشدا كىرىنەوهى دەرفەتە بۇ دىپلۆماسىي زىاتر لەوهى كە ئاشتەوايىيەكى يەكجاري و گىشتىگىر بىت، بەلام بەو پېيىھى شەرى يەمەن و لوبنان و گۈزبىيە ناوجەي و هەر يەمەن ئەنۋەتەن ئەنۋەتەن ئەنۋەتەن ئەنۋەتەن رىكەوتىنەكەن.

پاش حوت سال له دابران و گرژی بههوی سووتاندنی بالیوزخانهی سعودیهوه له تاران بهرامبه رهسیداره دانی پیاویکی ئایین شیعه "نمر النمر" (2016)، ئیران و سعودیه به شیوه‌یه کی کتوپر به نیوانگیری چین له پهکینه‌وه پروژه‌یه کیان بو ئاشته‌وای و ازو کرد. هر سن لایه‌نه‌کی ئم پیشهاهه دیپلوماسی و سیاسیه گرنگه، پیوه‌ندییان به عیراق و به کایه‌کانی رۆژه‌ه‌لاتی نیوه‌راسنه‌وه هه‌یه بهتایه‌ت ئیران و سعودیه که دوو جه‌مسه‌ری هه‌رمی و مه‌زه‌بی گرنگی ناوجه‌کهن و هه‌ریه‌کیان به‌گویره قه‌باره و پینگه خویان، دریزکراوه‌یان له ده‌ره‌وهی خویان هه‌یه.

عیراق شانازی زۆر ده‌کات بههوهی له ئاماده‌کاریه‌کانی ئم پیشهاهه دا رۆلی هه‌ببووه، بهو پینه‌یه میوانداری چهند گه‌ریکی دانوستانی نهینی هه‌ر دوو لای کردووه، به‌لام له‌باره‌ی ئه‌وهی ئایا ده‌ستکه‌وه‌که هن سه‌رده‌می کابینه‌یه مسته‌فا کازمییه يان مه‌مهد شیاع سوودانی، مشتموپر و هه‌را له ناو لایه‌نگرانی هه‌ردووللا دا گرمه. ئیرانیه‌کان به‌فرمی سوپاسنامه‌یان به حکومه‌تی ئیستای عیراق راکه‌یاند که کابینه‌یه چوارچیوه‌یه هاوناھه‌نگی شیعیه، به‌لام میدیا نیوده‌وله‌تییه‌کانی سعودیه له‌ریگای دیمانه‌یه کی دریزه‌وه که یه‌که‌م جاره له پاش کۇناییه‌هانی ويلایه‌تکه بیکات، مسته‌فا کازمیان کرده ئه‌ستیره و چیروکی دانوستانه نهینییه‌کانی هه‌ر دوولیان له بع‌گدا پن گئیرایه‌وه که به سه‌رپه‌رشتی راسته‌وخۇی خۇی ببووه و "جاری وا هه‌ببووه 5_6 کاتزییری خایاندووه".

بۇچوونى زۆربه‌ی ناوه‌نده سعودیه‌کان له‌باره‌ی کرانه‌وه بەرپووی تاران ئه‌وه‌یه له کاتىكدا شازاده‌ی نوی سه‌رقاڭ جىيەجىكىدى "دېدگاى 2030" يه که گۆپىنى ئابورى نه‌وت و دۆزىنە‌وهی جىيگەر و دەرىيائ سوورىش مسوگەر بن. جگه له‌وهش رياز هيلاک و بن تاقه‌تە به‌ده‌ست شەپى 9 ساله و بن كۇتايى حوسسیيە‌کانی يەمەن، هه‌روه‌ها به‌ده‌ست ئه و گرژیانه‌یه چواردەرپىشى که سالانىنىکى زۆر خەزىنە و لاتاکه به‌تال ده‌کەن‌وه، بهم هۆيەشە‌وه به‌دواى وچان و پىشۇودا دەگەرپىت پاش ئه‌وه‌یه دلنى ببووه ئەمەریکا له‌وه زیاتر ناکات و زیاتر سەرنجى له‌سەر روسىيا و چىن و شەپى ئۆکراینیا. له بهرامبه رئم دۆخەشدا له تاران زەمینە و بازىدەخە کە هاوشىنیوه‌یه، بهتاييەت پاش ئه‌وه‌یه به‌هۆي لىكەوتە‌کان گۆشەگىر ببوونى ئیران و خۆپىشاندانه‌کانی ناوخۇووه به‌های 100 دۆلار گەيىشىتى سەرروو شەش ملىيون تەمن، ئەمەش مەترسى لە‌ده‌ستدانى كۆنترۆلى ولات و دارمانى تەواوه‌تى دراوى نىشتمانى ئیرانى كرده تارمايىيە کی گەورە، هه‌ر له‌و لای ئىرانىشە‌وه لوبنان له دارماندا دەزى پاش ئه‌وه‌یه به‌های 100 دۆلار كەيىشىتى 100 هەزار لىرە له کاتىكدا نرخه فەرمىيە‌کەی چهند سالىنک بەر له ئىستا 15 هەزار ببۇ.

بەگویرە ئه و زانىارييانه بەرده‌ستن، رىكەوتە‌کە زیاتر گۇپىنى رىساكانى ململانىيە، له‌گەل ئه‌وه‌شدا كردن‌وه‌ی دەرفەت‌تە بۆ دیپلوماسىي زیاتر له‌وه‌ی که ئاشتە‌وايىيە کي يەكجاري و گشتگىر بىت، به‌لام بهو پىنەی شەپى يەمەن و لوبنان و گرژىيە ناوجەي و هەریمیيە‌کانی رۆژه‌ه‌لاتى نیوه‌رەاست له تەوه‌رە‌کانی دانوستانىن و رېكەوتە‌کەن. بە ئەگەری زۆر عىراق و لوبنان و سوورىاش دەكەونە ژىر كارىگەرەيە‌کانىيە‌وه و لانىكەم چاوه‌رپى دروستكىرىنى كەشىكى ئەرپىنى له رۆژه‌ه‌لاتى نیوه‌رەاست لە دەكەن.

بەغدا له سه‌رده‌می کابينه‌کەي حەيدەر عەبادىيە‌وه (2018_2104) بەرپووی ريازدا كراوه‌تە‌وه و له سه‌رده‌می کازمیدا (2020_2022) بەرپووی رياز گەياندە ئاستىكى بەرز له‌وانەش هىلى كارهباي هاوبەش، به‌لام هەميشە چوونە پىشە‌وه‌ی عىراق له سعديه له‌زىر هەرەشە و تانه‌ي توندى باله ئىرانىيە‌کانى ناوخۇدا ببووه. هه‌ر بهم هۆيەشە‌وه عەرەبستانى سعدي ناچار ببوو له پروژه‌ى وەبرەنەنان كردن له 3_4 ملىيون دۇنم زەھىر رۆژئاواي عىراق بكسىتە‌وه کە حکومه‌تى مسەتە‌فا كازمى دەپىست بىداتە وەبرەنەنەر بىانى. ئىستا له پاش ئەم رىكەوتە‌کە رياز و تاران رەنگە دەرفەت‌تە كە حکومه‌تى عىراق كەلک له سەرمایي سعدي وەربرگىت بۇ پەرەپىدان و ئالوگۇری ئابورى، بهتاييەت کە دراوسىكە پىپىستى زۆرى به كىشتوکاڭ و لە‌وه‌رگا هه‌یه، ئەمەش كەوتووته سەر ئه‌وه‌ی حکومه‌تى عىراق چەند پلان و ئىرادە‌ی هه‌یه و پىنگەنەرە شىعە‌کانى چەند رىكەوه بەو دەدەن، چونکه ئیران هەميشە عىراق بە پاوانى ئابورى خۇی دەزانىتت.

ئەگەرجى هارىكارى عىراقى سعودى له‌مېری زۆرى له‌پىشە، به‌لام پاش ئه‌وه‌ی تاران و رياز دەچنە قۇناخى ئالوگۇری بالیوزخانه، چىرت حکومه‌تى عىراق ئىحراج نابىت ئەگەر له‌گەل سعدييەدا پىوه‌ندىيە‌کانى زیاتر قوول بكتە‌وه، له مەولاش دەرفەت بۇ باله ئىرانىيە‌کان نامىننەتى‌وه كرانه‌وه بەرپووی سعديه به خيانەت و هەنگاونان بەرەو بەرەي ئىسراييل لىك بەدەن‌وه، چونكە ئەگەر وايە بۆچى تاران كردوویتى. له‌پووی ئەمنىشە‌وه وەستانى هېرشە موشەكى و درۇنىيە‌کان عىراق دوور دەخاتە‌وه له سەرئىشە و پاكانه كردن ئەزمۇونى بەرچاوى ئەمەش هېرشە‌کانى سەر دامەزراوه نەوتىيە‌کانى ئارامكۇ ببوو له رۆژه‌ه‌لاتى سعديه (ئەيلولى 2019) كە زۆر راپورت و لىكدا‌نە‌وه عەرەبى و نىوده‌ولەتى باسیان له‌وه دەکرد سەرچاوه‌کە خاکى عىراق ببووه نەك يەمەن، له کاتىكدا حووسسیيە‌کان بەفەرمى بەرپرسىيارىتىيان گرتىبووه ئەستۆ. له‌سەر ئەمەش عادل عەبدولمەھدى سەرۆکوھ‌زىران هاتە سەرخەت و دەنگۇ و لىكدا‌نە‌وه‌کانى رەتكىرده‌وه.

لىكەوتە‌کانى رىكەوتە‌کە له‌سەر دەروروبه‌ری هه‌ر دوو و لاتا هه‌ریمیيە‌کە له‌سەر رادە‌ي پابەندىي هه‌ر دوو لايەن كەوتوووه، ناوه‌نده

ئەمەرىكىيەكان بە گومانن ئىران بچىتە زىر بارى ناوهندى دىكەي ئەورووبى چاوهرىنى ھەلۇيىستى سوپاي پاسداران و ئەوە بەگىنگىر دەزانن تا فۆرمە دەولەتتىيەكەي ئىران. سعودىيەكانىش هىيايان بە كارىگەرىيەكانى چىن ھەيە كە بەرژەندى ئابورى زۆرى لەگەل تاران و ريازىش لە يەك كاندا ھەيە و يەكەمجارە لم ناوجە جىڭە نفوزەي ئەمەرىكادا ناوبانگى خۆي بخاتە ريسكەوە. بەگۈرەي ئەو ئامازانەشى لە ئىرانەوە دەردەچن خۆشحالى و گەشىنى بە رىكەوتنهكە زۆرە بەتايىت كە دەست و دەم بەپېزەي 10% بەھاي تەمنى بەرز كرددووە، جىڭە لەوەش ئىرانىيەكان پىيانوايە گۆلىان لە ئەمەرىكا و ئىسرائىل كردووە و چىنيان ھىناوهەتەوە كەنداوەوە. لەوەش گۈنگۈر لە كاتىكى ھەستىاردا تەوقىكى گەمارۋى سەر تارانيان شىكاندۇوە، لەبەر ئەمانەش تکاو داواكارى پابەندبۇون زۇرن و ھەندىكى لە وانەش لە ناوهندە راستەرەوە كانەوەيە.

ھەندىكى لە باّله ئىرانىيەكانى ناو عىراق لەوانەش "كەتىيەكانى حىزبۇللا" پېداگرن لەسەر ئەوەي خۆيان پابەند نەكەن بەننۇھەرۇكى ئاشتەوايى سعودىيە و ئىران، بەپېنېيە ئەوەي تاران كردووېتى "سياسەت و دىپلۆماتىيەتى دەولەتتىيە" بەلام ئەمان بەرەي "بەرگرى و مقاومەن". ئەمەش لانىكەم بە واتاي ھېشتەنەوەي گۇتارى دژە سعودى دېت لە ئاستە تىۋرىيەكەيدا لە ناو شىعەي راستەرەوى عىراق. لەبەرامبەريشدا ھېشتا ھەندىكى لەو مىنبەرە دژە ئىرانىيەنى كە سعودىيە كۆمەكىيان دەكت و تارانيان بىزار كردووە ھەر بەرددوامن لە چالاکى و روومالى خۆيان. ئەمانەش ھەممو تاقىكىردنەوە و ئالىڭارىيەن لەبەرددەم رىكەوتنهكە كە زىاتر چوارچىۋەيەكى گشتىيە و پېویىستى بە ئىش و ورددەكارىي زۆر ھەيە بۇ شۆرکەردنەوەي بۇ جومگەكانى خوارەوە.